

bant. Sacramenta cœlestia immortalis Agni sacrificium Deo offerendo, prout poterat, frequentabat. Imo postquam litteris et labore meo apostolicæ gratiæ redditus est, pene continuabat. Et quid multa? Mens ejus, lingua ejus, opus ejus semper divina, semper philosophica, semper eruditiora meditabatur, docebat, fatebatur. Tali nobiscum, vir simplex et rectus, ac timens Deum et recedens a malo; tali, inquam, per aliquantum temporis conversatione ultimos vitæ suæ dies consecrans Deo, pausandi gratia (nam plus solito scabie, et quibusdam corporis incommoditatibus gravabatur) a me Cabilonem missus est. Nam propter illius soli amœnitatem qua cunctis pene Burgundiæ nostræ partibus præeminet, locum ei habilem, prope urbem quidem sed tamen Arari interfluente, provideram. Ibi juxta quod incommoditas permittebat, antiqua sua revocans studia, libris semper incubebat. Nec sicut de Magno Gregorio dicitur, momentum aliquod præterire sinebat, quin semper aut oraret aut legeret, aut scriberet aut diceret. In his sacrorum operum exercitiis, cum adventus illius evangelici Visitoris reperit, nec eum ut multos dormientem, sed vigilantem invenit. Invenit eum vere vigilantem et ad æternitatis nuptias, non ut fatuam, sed ut sapientem virginem evocavit. Attulit enim ille secum lampadem plenam oleo, hoc est conscientiam refertam sanctæ vitæ testimonio. Nam ad solvendum commune mortalium debitum, morbo correptus, eoque ingravescente, in brevi ad extrema perductus est. Tunc vero quam sancte, quam devote, quam catholice, primo fidei, deinde peccatorum confessionem fecerit; quanto inhiantis cordis affectu viaticum, peregrinationis ac vitæ æternæ pignus, corpus scilicet Redemptoris Domini acceperit; quam fideliter corpus suum et animam hic et in æternum ipsi commendaverit, testes sunt religiosi fratres et totus illius monasterii in quo corpus sancti martyris Marcelli jacet conventus. Hoc magister Petrus sine dies suos consummarit et, qui singulari scientiæ magisterio toti pene orbi terrarum notus et ubique famosus erat, in illius discipulatu qui dicit: « Discite a me quis mitis sum et humilis corde, » mitis et humilis perseverans, ad ipsum, ut dignum est credere, sic trans-

ivit. Hunc ergo, venerabilis et charissima in Domino soror, cui, post carnalem copulam, tanto validiore quanto meliore divinæ charitatis vinculo adhæcisti, cum quo et sub quo diu Domino deservisti; hunc, inquam, loco tui, vel ut te alteram in gremio suo confovet et in adventu Domini, in voce archangeli et in tuba Dei descendentis de cœlo, tibi per ipsius gratiam restituendum reservat.

De eodem Chronicon Cluniacense in Petro Venerabili ita loquitur: Abælardus Petrus nomine ab erroribus fidei per venerabilem Petrum abbatem nostrum et sanctum Bernardum abbatem Claravallensem revocatus, quæ antea de fide dogmatizaverat perfide, abjurans, monachus Cluniacensis factus est. Et deinde mens ejus, lingua ejus, opus ejus semper divina fuere. Obiit anno 1142 undecimo Kalendas Maii, ætatis 63. Ejus corpus Heloissæ abbatissæ a Petro Venerabili abbate Cluniacensi concessum, ad monasterium Paracletense delatum est. Misit ad eandem religiosam heroinam venerabilis abbas magistri Petri absolutionem ejus tumulo appendendam, quæ his erat concepta verbis: Ego Petrus Cluniacensis abbas, qui Petrum Abælardum in monachum Cluniacensem recepi et corpus ejus furtim delatum Heloissæ abbatissæ et monialibus Paracleti concessi, auctoritate omnipotentis Dei et omnium sanctorum absolvo eum pro officio ab omnibus peccatis suis.

Hæc nos paulo plura in Petri Abælardi gratiam, cujus calamitatibus ac laceratæ famæ compassi sumus, cujus ingenium et loquendi vim admiramur; desumpta tamen ut plurimum ex sæculo iv *Historiæ Universitatis Parisiensis*, tam in catalogo illustrium academicorum pag. 758 et sequentibus, ubi plura in ejus laudem, quam in Historia passim, ubi plurima de Abælardi fortuna et doctrina. Vide Natalem Alexandrum in *Selectis Historiæ ecclesiasticæ capitibus* sæculo xii, parte iii, dissertatione 7, ubi variam Abælardi fortunam latissime exponit opusculo ea de re singulari; quem nec omisit Guillelmus Cavus in *Historia Scriptorum ecclesiasticorum*, ad annum 1120, pag. 650 et sequentibus 651 et 652.

DE DOCTRINA ABÆLARDI.

(D. Edm. MARTEN., Præf. ad *Anecd.* tom. V, part. ii.)

Petri Abælardi *Theologiam Christianam* hactenus desideraverant viri eruditi ad elucidandas nonnullas difficultates, et componendas quæ de ejusdem doctrina quæstiones agitantur in scholis. Hanc ex manuscripto codice Majoris Monasterii editam habes, lector erudite, in hoc volumine, cum admonitione prævia, in qua plurima quæ nobis animadvertione digna visa sunt adnotavimus. Neque tamen ignoravimus Petrum Abælardum hac nostra ætate patronos habuisse, qui ipsum purgare nitentes, Bernardum Claravallensem abbatem, virum sanctissimum ac mansuetissimum præcipitis judicii accusare non formidarunt. Utrum autem jure purgetur Abælardus, ac Bernardus damnetur, paucis inquirendum est. Atque ut res clarius elucescat, adeo laborare non debent Abælardi defensores, ut demonstrent ipsum Catholicam Ecclesiæ doctrinam de distinctione trium in Deo personarum, et unitate substantiæ in suis scriptis tradidisse; sed utrum aliquid huic doctrinæ contrarium scribendo non docuerit. Fieri enim potest, nec raro id contingit, ut auctores vere Catholici et in fide Ecclesiæ stabiliti, sive oscitantia, sive ægris inge-

nii præcipitatione dubias et erroneas propositiones veris immisceant, quæ debita quotidie censura alliciuntur. Primum in Abælardo non negavit, secundum asseruit Bernardum. Et certe hujusmodi sunt inter alias istæ propositiones, *In Deo Pater est omnipotentia, Filius aliqua potentia, Spiritus sanctus nulla potentia. Omnis homo habet naturaliter fidem sanctæ Trinitatis*, quæ cuivis Catholico sensum erroneum et hæreticum obvium exhibent. At, inquires, hodie viri eruditi has propositiones ad Catholicum sensum deflectunt. Ita plane; sed si res ita se habeat, vix ulla est apud hæreticos scriptores propositio, cui sensus Catholicus affingi ab homine subtili non possit. Sicut e converso nullus est Catholicus scriptor vel piissimus, in quo viri inquieti aliquas propositiones per se rectas et piissimas in pravum sensum non detorqueant. Hæreticæ verbi gratia sunt istæ propositiones, *Christus pro omnibus non est mortuus, Deus non vult omnes salvos facere*. Et tamen istas propositiones in sensu Catholico possunt aliqui interpretari. Sed esto Abælardi memoratas propositiones posse ad sensum orthodoxum deflecti, an ideo purgandus ille et damnandus S.

Bernardus, qui extractas ex ipsius scriptis propositiones ad sedem apostolicam detulit, aut sedes ipsa apostolica quæ eas censura affecit, minorem meretur venerationem? Minime quidem: quod quidem his argumentis demonstro.

Quotiescunque aliquis auctor scribendo propositiones aliquas dubias profert, quæ sinistram aliquem sensum sortiri possunt, et ille canonicè citatus coram legitimis iudicibus eas explicare recusat, is certe a suspecto errore purgari non debet, nec damnandi illi qui auctorem erroris insimulant. At Petrus Abælardus postquam Bernardum ad concilium Senonense etiam reluctantem provocavit, et coram legitimis iudicibus quos ipse doctrinæ suæ arbitros elegerat, rogatus ab eodem Bernardo, ut extractas ex suis scriptis propositiones aut negaret, aut fateretur, aut saltem explicaret, et Catholicum eis sensum, si possit, affingeret, neutrum præstare voluit. Quis ergo æquus rerum arbiter eum excusare poterit, aut sine temeritate Bernardum condemnare?

Deinde quotiescunque alicui auctori scribendo aliquæ excidunt propositiones, quæ in sensu obvio piis aures offendunt, et ille de errore obvio in suis propositionibus insimulatus, negat eas propositiones a se unquam prolatas fuisse, easque damnat ut hæreticas ubicunque reperiantur, si illæ propositiones revera in ejus occurrant scriptis, nonne eas in sensu erroneo et ab omnibus damnato exaratas ab eodem fuisse fatendum est, nec absque temeritate culpari posse eos qui auctorem damnant. Verum id contigit Abælardo. Audi quid ipse in sua retractatione dicat: *Quod autem mihi vel per malitiam impositum est, quod scripserim, quia Pater plena potentia est, Filius quædam potentia, Spiritus sanctus nulla potentia: hæc ergo verba non tam hæretica quam diabolica, sicut justissimum est, abhorreo, detestor, et ea cum suo auctore pariter damno. Quæ si quis in meis reperiat scriptis, non solum me hæreticum, verum hæresiarum profiteor.* Quibus verbis quasi proprio se gladio jugulat Abælardus, ac Bernardo scriptorum suorum censori applaudit, cum ea verba in ipsius Theologiæ libro IV reperiri certissimum sit.

Ei sane qui Petri Abælardi genium seculæ agnovit, is facili negotio advertit hominem ita a natura comparatum fuisse, ut oppositas sibi invicem propositiones haud ægre docere potuerit. Est penes eos ejuandem Abælardi liber, in quo genio suo indulgens, omnia Christianæ religionis mysteria in utramque partem versat, negans quod asseruerat, et asserens quod negaverat: quod opus aliquando publici juris facere cogitaverat noster Acherius, verum serio examinatum æternis tenebris potius quam luce dignum de virorum eruditorum consilio existimavit. Hæc qui attente perpenderit, Petrum Abælardum uno in loco eandem tribus in Trinitate personis potentiam tribuisse, in alio vero Patri omnipotentiam, Filio aliquam potentiam, Spiritui sancto nullam potentiam ascribere potuisse haud difficile iudicabit, nec proinde culpandum esse Bernardum, qui has propositiones in Abælardo reprehendit.

A Certe cum Trinitatis mysterium hactenus vel eruditissimis theologis incomprehensibile apparuerit, Petro Abælardo tanta lux affulsit, ut illud vel ipsa ratione cognosci posse affirmaret, quin et ipsi discipuli ejus tantam in eo subtilitatem prædicabant, quod rimatis sanctæ Trinitatis profundis mysteriis, PERFECTE ET AD PLENUM COGNOSCERET *qualiter tres personæ sint in una divina essentia et in personarum pluralitate unitas divinæ essentiæ*, qua de re sugillat eum Galterus, qui post Bartholomæum Laudunensis antistes effectus est, in epistola ad eum scripta Spicilegii tom. II, p. 473, in qua etiam omnipotentæ Dei explicandi rationem ejus refutat, arguitque eum vehementer, quod divinæ Scripturæ introductionem conscripturus *non tam veritatem docere promitteret, quam opinionis suæ sensum exponere. Quis enim, inquit, orthodoxus de fide catholica tractaturus, non veritatem sed sensum opinionis suæ promittat exponere? Quis etiam audiens non veritatem sed opinionem promitti, fidem audeat sequentibus adhibere?* Sub finem vero epistolæ suæ sic eum alloquitur: *Per litteras vestras scire desidero, si in notitia Dei vos imperfectum esse creditis, aut si jam in hac vita ad summum ejus augmentum vos pervenisse confidatis. Hoc enim vestri jactitant discipuli, quibus scripta videntur attestari. Præterea notificatè mihi, si adhuc creditis quod Deus essentialiter non sit in mundo vel ulibi, et quod angeli et animæ nusquam sint; quod, si bene memini, audivi vos fateri, quando novissime invicem contumeliosus de quibusdam sententiis. Præterea apud nos ventilatum est vestram affirmare sapientiam, quod Christus prædicando, laborando, ad extremum moriendo, nihil meruerit, quod nemo propter opera sua bona vel mala nisi pro sola voluntate remunerari debeat vel puniri.* Cæterum, etsi Abælardi scribendi licentiam haud probemus, Gerardi de Alvernia tamen de eo censuram multo minus ferendam esse censemus. Sic enim ille in manuscripto chronico Cluniaciensi, quod exstat in bibliotheca regia, sub Petro Mauricio scribit: *Eo tempore fuit Petrus Abælardi celeberrimus in opinione scientiæ, sed de fide dogmatizans perfide. Fuit autem nigromanticus et dæmoni familiaris.* Longe æquius fert de eo iudicium Chronicon Cluniacense editum, cujus hæc verba: *Abælardus, Petrus nomine, ab erroribus fidei per Petrum Venerabilem abbatem nostrum et sanctum Bernardum abbatem Claravallensem revocatus, quæ antea de fide dogmatizaverat perfide [retractans] monachus Cluniacensis factus est, et deinde mens ejus, lingua ejus, opus ejus, semper divina suere, semper philosophica, semper eruditoria meditabatur, docebat, fatebatur. Et sicut de Magno Gregorio legitur, momentum aliquod præterire solebat minime, quin semper aut oraret, aut legeret, aut scriberet, aut dictaret. Lectio ei continua erat, oratio frequens, silentium jure: nisi cum aut fratrum familiaris colloquatio, aut ad ipsos in conventu de divinis publicis sermo eum urgebat. Quare ipsum Petrus Venerabilis sollicitè commendans, tale de ipso scripsit epitaphium: Gallorum Socrates, etc.*